

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ПАНТАЛІЄНКО ТАРАС ПЕТРОВИЧ

УДК 349.6

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБ'ЄКТА ПРАВА ЕКОЛОГІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ**

12.00.06 – земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ-2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
Гиренко Інна Володимирівна,
Національний університет
біоресурсів і природокористування України,
доцент кафедри міжнародного права та
порівняльного правознавства

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Головкін Олександр Васильович,
Національна академія прокуратури України,
професор кафедри цивільно-правових
дисциплін

кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник
Бусуйок Діана Вікторівна,
Інститут держави і права імені
В. М. Корецького НАН України, старший
науковий співробітник відділу проблем
аграрного та земельного права

Захист відбудеться «29» липня 2015 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.004.16 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Генерала Родімцева, 19, навчальний корпус № 1, кімната 97

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розісланий «26» червня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Ю. Піддубний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Предмет та метод правового регулювання класично вважаються основними (і більше того – об’єктивними) критеріями виокремлення певної галузі права, в тому числі і права екологічної безпеки, із правової матерії, її системоутворюючими категоріями. Поряд із цим, одна із основних філософських категорій – категорія об’єкта, що була долучена до цілком правових понять, не отримала однозначного визначення у правовій науці, а тривалий час розглядалася, навіть у межах єдиного методу матеріалістичної діалектики, у кількох площинах: як об’єкт правової норми, об’єкт правового регулювання, об’єкт правовідношення та об’єкт суб’єктивних прав і обов’язків. Таке становище спричиняло значні складнощі, вихід з яких почасти пропонувався не шляхом відшукування дійсного, істинного змісту поняття, а через введення нових умовностей як-то: «Наше діюче радянське законодавство термін «об’єкт права» застосовує не у розумінні об’єкта правового впливу (правового регулювання), а лише у розумінні зовнішнього об’єкта поведінки учасників майнового правовідношення». До певної міри негативно вплинуло на розуміння об’єкта права і розпорошеність поглядів представників цивілістичної науки.

Право екологічної безпеки як інтегрована спільність правових норм, спрямованих, перш за все на створення умов для забезпечення реалізації та упередження порушення права людини на безпечне навколишнє середовище, набуває особливої ваги з огляду на означені мотиви. Однак, маючи справу із до певної міри, абстрактними категоріями життя та здоров’я, ризику, зрештою, небезпеки; базуючись на законодавстві, що є далеким від досконалості, право екологічної безпеки як галузь національної системи права, галузь правового знання, доцільність та реальність існування якого, на нашу думку, цілком обґрунтовано, зустрічає нерозуміння та опір у науковому середовищі. Це, на нашу думку, є причиною, в тому числі, і деяких нечіткостей понятійно-категоріального апарату, спробу подолати одну з них – проблему об’єкта права екологічної безпеки, і тим самим сприяти утвердженню відповідного правового інституту містить це дослідження.

Важливе значення для проведеного дослідження має використання наукових доробків не лише представників екологічного права, а й інших юридичних наук. фундаментальними є праці, зокрема, В. І. Андрейцева, Г. І. Балюк, С. О. Боголюбова, М. М. Бринчука, Ю. О. Вовка, А. П. Гетьмана, А. К. Голіченкова, О. Л. Дубовик, Б. В. Єрофєєва, М. І. Єрофєєва, І. А. Ігнатєвої, І. І. Каракаша, Т. Г. Ковальчук, О. С. Колбасова, В. В. Костицького, М. Н. Копилова, М. В. Краснової, Н. Р. Малишевої, В. М. Петрини, В. В. Петрова, Г. П. Серова, М. О. Фролова, Ю. С. Шемшученка, М. В. Шульги та ін.

Роботи, що стосуються загальної категорії безпеки, як правової матерії, авторами, яких є Р. А. Каламаркян, Є. Ольховський, П. І. Орлов, А. А. Тер-Акопов, В. П. Тихий, Г. А. Туманов та ін.

Загально теоретичні правові роботи М. Г. Александрова, С. С. Алексеєва, К. Берновського, А. І. Бобильова, С. М. Братуся, Н. Л. Брауде, А. П. Дудіна, О. С. Йоффе, О. М. Козир, Я. М. Магазинера, Н. С. Малєїна, Е. Я. Мотовіловкера,

П. О. Недбайла, В. А. Ойгензихта, В. К. Райхера, Л. Б. Тіунової, Р. Й. Халфіної, Б. В. Шейндліна та багатьох інших.

При здійсненні даного дослідження також були використанні філософсько-правові та загально-філософські роботи Г. В. Ф. Гегеля, А. П. Дудіна, І. Канта, Б. А. Кістяківського, Д. А. Керімова, В. А. Лекторського, Х. Л. А. Харта.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах програми наукових досліджень Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Проблеми удосконалення системи аграрного законодавства» (номер державної реєстрації 0109U003356) у частині обґрунтування міжгалузевого характеру об'єктів права екологічної безпеки з їх підляганням аграрно-правовому регулюванню.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є розробка теоретичних положень про об'єкт права екологічної безпеки і формулювання практичних рекомендацій з удосконалення правового регулювання екологічної безпеки.

Для досягнення поставленої мети визначені основні задачі дисертаційного дослідження:

- розкрити юридичну природу об'єкта права екологічної безпеки;
- встановити коло об'єктів права екологічної безпеки;
- визначити поняття та особливості правового режиму об'єктів права екологічної безпеки, як елементів правової реальності;
- встановити особливості життя та здоров'я людини як об'єктів права екологічної безпеки;
- з'ясувати можливість навколишнього природного середовища виступати об'єктом права екологічної безпеки;
- визначити основні принципи правового забезпечення екологічної безпеки;
- сформулювати пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України у досліджуваній сфері.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини із забезпечення екологічної безпеки.

Предметом дослідження виступають теоретичні та нормативно-правові засади об'єкта права екологічної безпеки в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становлять філософські (діалектичний), загальнонаукові (аналізу та синтезу, формально-логічний, структурно-функціональний) і спеціально-правові (формально-юридичний). За допомогою *діалектичного* методу було проведено дослідження теоретичних основ об'єкта права екологічної безпеки в єдності, взаємозв'язку та розвитку філософських і юридичних чинників. *Формально-логічний* метод дав змогу сформулювати поняттєво-категорійний апарат дослідження, зокрема визначення об'єкта права екологічної безпеки. Визначення місця правового субінституту об'єктів права екологічної безпеки в системі екологічного права здійснювалось при застосуванні *структурно-функціонального методу* дослідження (підрозділи 1.1, 1.2). Прогалини та недоліки законодавства, що регулює забезпечення екологічної безпеки, а також пропозиції щодо його вдосконалення сформульовані за допомогою *методів системного аналізу* і

синтезу (підрозділи 1.1, 1.2, 3.1, 3.2). За допомогою *формально-юридичного методу* було з'ясовано зміст відповідних приписів екологічного законодавства щодо об'єктів права екологічної безпеки.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є комплексним дослідженням загальних рис та особливостей об'єкта права екологічної безпеки як основної кваліфікуючої ознаки існування відповідного інституту екологічного права; визначення сутності самого поняття об'єкта права екологічної безпеки, його основних ознак та видів. На основі дисертаційного дослідження сформульовано концептуально нові у теоретичному плані та значимі для удосконалення вітчизняного законодавства положення, найважливішими з яких є:

уперше:

– визначено, що поняття об'єкта права екологічної безпеки доцільно розглядати: по-перше, як загальний об'єкт позитивного права; по-друге, як специфіку предмету правового регулювання права екологічної безпеки, що водночас змушує враховувати відповідні категорії екологічного ризику, небезпеки, об'єкта та джерела небезпеки, міжгалузеві категорії життя, здоров'я та навколишнього природного середовища; по-третє, як об'єкт суб'єктивного права громадян на екологічну безпеку та законних інтересів громадян у сфері забезпечення екологічної безпеки, а також охорони навколишнього природного середовища та використання, збереження та відтворення природних ресурсів;

– сформульовано наступні підходи до розуміння об'єкта права екологічної безпеки: гносеологічний, онтологічний, телеологічний та аксіологічний. Онтологічний підхід дає можливість визначитися із галузевою належністю правових норм, власне виділити право екологічної безпеки у окрему правову спільність. У гносеологічному (правотворчому) аспекті об'єкт права екологічної безпеки слід розуміти як коло відповідних суспільних відносин, що потребують державно-правового реагування, що дозволяє прослідкувати суспільно-економічні, політичні та інші передумови розвитку об'єктивного права екологічної безпеки, робити висновки про ефективність норм останнього та шляхи подальшого вдосконалення і розвитку. З телеологічної точки зору об'єкт права екологічної безпеки слід розглядати як певний інтеграційний чинник, що об'єднує правові засоби у відповідній сфері правового регулювання. У цьому випадку екологічна безпека набуває рис об'єкта відповідної галузі, оскільки як певний стан суспільних відносин, який характеризується певними якісними показниками, вона стає метою правого впливу у відповідній галузі. Визнання екологічної безпеки самостійним об'єктом дозволяє з'ясувати питання про її об'єктивацію у праві – правовий режим, а також розглянути питання легалізованих дефініцій цього явища. В аксіологічному значенні об'єктами права екологічної безпеки, що мають інтегруюче значення, поряд із екологічною безпекою, нами визнаються охоронювані правом екологічної безпеки соціальні цінності – життя та здоров'я людини, безпечне навколишнє природне середовище;

– доведено, що праву екологічної безпеки властива мультиоб'єктність внаслідок складного механізму дії його норм, особливої мети правового регулювання та унікальності охоронюваних соціальних цінностей;

– встановлено, що правовий режим об'єктів права екологічної безпеки є

правовою категорією, яка поряд із принципами регулювання суспільних відносин включає нормативні вимоги до суб'єктів цієї галузі щодо утвердження (сприйняття) та охорони (забезпечення) відповідних явищ. Такі вимоги, що містяться об'єктивних нормах права екологічної безпеки реалізуються у правовідносинах із забезпечення екологічної безпеки в різних галузях суспільного буття та є основою для формування змісту таких правовідносин – суб'єктивних прав та обов'язків фізичних та юридичних осіб, держави в особі органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових осіб. Звідси, правовий режим певного об'єкта права екологічної безпеки є підставою для формування спеціальної правосуб'єктності відповідних осіб.

удосконалено:

– визначення поняття «екологічна безпека» через пропозицію його розуміння як відповідного стану правовідносин, що характеризуються підвищеним ризиком для життя та здоров'я людини з боку зміненого навколишнього природного середовища, за якого забезпечується гарантування та захист права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля, і який є кінцевою метою правового регулювання таких відносин;

– зміст поняття «життя та здоров'я людини» через його авторське бачення як об'єкта права екологічної безпеки, що є охоронюваним нематеріальним благом цього інституту права, що будучи невід'ємним від людини складає якісну, змістовну характеристику екологічної безпеки та визначає принципову спрямованість усіх організаційно-правових засобів права екологічної безпеки;

дістали подальшого розвитку:

– наукові положення про те, що об'єктами права екологічної безпеки виступають: 1) екологічна безпека, як стан правовідносин; 2) усе різноманіття суспільних відносин, що є історичними, економічними, соціальними та політичними передумовами існування норм права екологічної безпеки і водночас зазнають впливу останніх; 3) життя, здоров'я людини та навколишнє природне середовище, що є охоронюваними правовими цінностями та кінцевими об'єктами правовідносин у галузі забезпечення екологічної безпеки.

– наукові положення про те, що об'єкт права екологічної безпеки є інтегрованою правовою категорією, що охоплює ту частину об'єктивної дійсності, яка знаходиться поза межами позитивного права екологічної безпеки, однак опосередковується ним і зазнає регулюючого та охоронного впливу з боку таких нормативно закріплених та забезпечених засобами державного примусу вимог у відповідній сфері суспільного буття;

– наукові підходи до визначення ознак екологічної безпеки: а) національний (державний) характер, який полягає в тому, що екологічна безпека є складовою національної безпеки і її реалізація здійснюється на загальнодержавному рівні; б) підлягання виключно закону, тобто забезпечення екологічної безпеки здійснюється лише у відповідності і у межах встановлених нормативно-правовими приписами; в) природоохоронна та гуманістична спрямованість, тобто, екологічна безпека має на меті забезпечити охорону навколишнього природного середовища, безпечного для життєдіяльності окремої людини і суспільства в цілому; г) екологічний ризик, який відображає націленість на сферу екологічно

ризикованих видів діяльності, процесів, природних явищ, що можуть створити небезпеку для життя і здоров'я людини, суспільства, держави; д) попереджувальний характер, який полягає в тому, щоб виявити, не допустити чи нейтралізувати загрози з боку факторів природного чи антропогенного характеру, які можуть створити чи створили небезпеку життєвоважливим національним інтересам; е) комплексність (системність) заходів щодо недопущення або усунення загроз, які здатні завдати шкоди охоронюваним інтересам (маються на увазі організаційно-правові, еколого-економічні, науково-методичні, технічні, попереджувальні, регулятивно-стимулюючі, примусові заходи);

– обґрунтування про необхідність: а) уточнення положень Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001 року в частині більш детального визначення поняття «об'єкт підвищеної небезпеки» та місця фізичних і біологічних факторів впливу на довкілля та життя і здоров'я людини у відносинах, що регулюються даним Законом; б) розробки та прийняття нормативно-правового акта, який би комплексно регулював питання забезпечення екологічної безпеки в державі, включаючи питання визначення самого поняття екологічної безпеки та інших суміжних понять, її принципів, системи органів державного управління та засобів за допомогою яких вона може забезпечуватися.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у законодавстві і правозастосовній діяльності, спрямованій на регулювання відносин у сфері правового регулювання об'єктів права екологічної безпеки.

Основні положення та висновки дисертації можуть бути використані:

– *у нормотворчій діяльності*: при вдосконаленні чинного законодавства України, зокрема Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а також при розробці нормативно-правових актів, якими регулюються відносини щодо забезпечення екологічної безпеки;

– *у правозастосовній діяльності*: при реалізації положень нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері забезпечення екологічної безпеки;

– *у науково-дослідній діяльності*: для проведення подальших наукових досліджень у сфері проблем права екологічної безпеки;

– *у навчально-методичному процесі*: при підготовці підручників, навчальних посібників, викладанні навчальних дисциплін «Екологічне право», «Проблеми екологічного права», а також для підвищення загального рівня правової освіти населення.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею, в якій використано авторський підхід до дослідження теоретичних засад об'єкта права екологічної безпеки.

Апробація результатів дисертації. Одержані наукові положення, пропозиції і рекомендації доповідалися та обговорювалися на засіданнях вченої ради ННІ земельних ресурсів та правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України та міжнародних науково-практичних конференціях: «Міжнародні та національні правові виміри забезпечення

стабільності» (Львів, 19–20 квітня 2013 р.); «Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин» (Дніпропетровськ, 30 квітня 2013 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи опубліковано у семи наукових працях: у чотирьох наукових статтях у вітчизняних фахових виданнях, затверджених МОН України, з яких дві статті – у національних виданнях, внесених до наукометричної бази РІНЦ, одній науковій статті в зарубіжному виданні, тезах двох доповідей на науково-практичних конференціях і круглих столах.

Структура та обсяг дисертації обумовлена метою дослідження та складається із вступу, трьох розділів, які містять 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації становить 200 сторінок, з яких основного тексту роботи – 174 сторінки. Список використаних джерел включає 277 найменувань і займає 26 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Розділ 1 «Загальна характеристика об'єктів права екологічної безпеки» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Поняття об'єкта права екологічної безпеки»* аналізуються науково-правові категорії «об'єкт права екологічної безпеки», «об'єкт права на екологічну безпеку», «об'єкт правовідносин у сфері забезпечення екологічної безпеки», «об'єкт екологічної безпеки» та їх співвідношення. На засадах загальної теорії права та еколого-правової доктрини доводиться, що об'єкт права екологічної безпеки необхідно відрізнити від суміжних категорій, якими є: об'єкт суб'єктивного права на екологічну безпеку, об'єкт інтересу, як усвідомленої потреби перебувати у сприятливому та безпечному навколишньому природному середовищі, об'єкт правовідносин у сфері забезпечення екологічної безпеки, оскільки такими об'єктами виступають, відповідно:

а) щодо суб'єктивного права на екологічну безпеку – вольові дії невизначеного кола суб'єктів (враховуючи абсолютний характер такого суб'єктивного права) щодо забезпечення умов для реалізації такого суб'єктивного права (перш за все забезпечення екологічної безпеки при здійсненні господарської та інших видів діяльності, при споживанні продуктів харчування та використання лікарських засобів, а також за умов надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру), а також власні дії у випадку здійснення захисту порушеного суб'єктивного права;

б) щодо відповідного інтересу – аналогічний об'єкт, але з урахуванням того, що законний інтерес у сфері забезпечення екологічної безпеки є природною і соціально обумовленою потребою осіб в галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки, яка витікає зі змісту норм екологічного законодавства та права екологічної безпеки і не забезпечена в сучасний період системою юридичних засобів захисту;

в) щодо правовідносин у сфері забезпечення екологічної безпеки – ті явища

об'єктивної дійсності (матеріальні та нематеріальні), що зазнають на собі впливу діяльності суб'єктів правовідносин. Звідси – життя та здоров'я, навколишнє природне середовище (як інтегроване, загальне поняття) є кінцевими об'єктами, об'єктами-цілями, однак абстрактними і опосередкованими на рівні високого рівня конкретності (правовідносин із реалізації та захисту правомочностей – складових права на екологічну безпеку). Безпосередніми ж об'єктами таких конкретних правовідносин є певні матеріальні та нематеріальні блага (засоби захисту, майнова і немайнова (моральна) допомога, управлінські рішення (як виразники волі суб'єкта і обов'язково поєднані із відповідною діяльністю), певні природні, промислові, інші техногенні об'єкти тощо).

У зв'язку з цим визначено, що поняття об'єкта права екологічної безпеки доцільно розглядати: 1) як загальний об'єкт позитивного права; 2) як специфіку галузевого предмету правового регулювання права екологічної безпеки, що водночас змушує враховувати відповідні категорії екологічного ризику, небезпеки, об'єкта та джерела небезпеки, міжгалузеві категорії життя та здоров'я та навколишнього природного середовища; 3) як об'єкт суб'єктивного права громадян на екологічну безпеку та законних інтересів громадян у сфері забезпечення екологічної безпеки, а також охорони навколишнього природного середовища та використання, збереження та відтворення природних ресурсів;

В той-же час, встановлено, що дослідження поняття об'єкта екологічної безпеки суто у юридичному сенсі не розкриває всіх його можливих аспектів. Тому, при аналізі даного поняття було обрано також філософсько-правовий метод дослідження поняття об'єкта права екологічної безпеки.

На підставі вищенаведеного, запропоновано наступні підходи до розуміння об'єкта права екологічної безпеки – гносеологічний, онтологічний, телеологічний та аксіологічний.

З онтологічної точки зору, об'єктом права екологічної безпеки є усе коло суспільних відносин, які регулюються тими чи іншими правовими нормами, що дає можливість визначитися із галузевою належністю правових норм, власне виділити право екологічної безпеки у окрему правову спільність.

У гносеологічному (правотворчому) аспекті об'єкт права екологічної безпеки слід розуміти як коло відповідних суспільних відносин, що потребують державно-правового реагування, що дозволяє прослідкувати суспільно-економічні, політичні та інші передумови розвитку об'єктивного права екологічної безпеки, робити висновки про ефективність норм останнього та шляхи подальшого вдосконалення і розвитку.

З телеологічної точки зору об'єкт права екологічної безпеки слід розглядати як певний інтеграційний чинник, що об'єднує правові засоби у відповідній сфері правового регулювання. В даному випадку екологічна безпека набуває рис об'єкта відповідної галузі, оскільки як певний стан суспільних відносин, який характеризується певними якісними показниками, вона стає метою правового впливу у відповідній галузі. Визнання екологічної безпеки самостійним об'єктом дозволяє з'ясувати питання про її об'єктивацію у праві – правовий режим, а також розглянути питання легалізованих дефініцій цього явища.

В аксіологічному значенні об'єктами права екологічної безпеки, що мають

інтегруюче значення, поряд із екологічною безпекою, нами визнаються охоронювані правом екологічної безпеки соціальні цінності – життя та здоров'я людини, безпечне навколишнє природне середовище.

Звідси випливає, що об'єкт права екологічної безпеки – це інтегрована правова категорія, яка охоплює ту частину об'єктивної дійсності, що знаходиться поза межами позитивного права екологічної безпеки, однак опосередковується ним і зазнає регулюючого та охоронного впливу з боку таких нормативно закріплених та забезпечених засобами державного примусу вимог у відповідній сфері суспільного буття.

Також встановлено, що праву екологічної безпеки властива мультиоб'єктність внаслідок складного механізму дії його норм, особливої мети правового регулювання та унікальності охоронюваних соціальних цінностей. Тому, об'єктами права екологічної безпеки виступають:

- 1) екологічна безпека, як стан правовідносин;
- 2) усе різноманіття суспільних відносин, що є історичними, економічними, соціальними та політичними передумовами існування норм права екологічної безпеки і водночас зазнають впливу останніх;
- 3) життя та здоров'я людини, навколишнє природне середовище, що є охоронюваними правовими цінностями та кінцевими об'єктами правовідносин у галузі забезпечення екологічної безпеки.

Дисертант відзначає, що в законодавстві не визначено поняття «об'єкт екологічної безпеки», натомість визначаються об'єкти екологічної небезпеки (постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку» № 554 від 27 липня 1995 року, Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001 року, постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 року № 956 «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки»).

У той-же час, механізми забезпечення екологічної безпеки, визначені у вищезазначених нормативних актах вводять плутанину при визначенні об'єктів екологічної небезпеки. А тому, важливим фактором подолання таких нормотворчих прогалин є необхідність уточнення положень Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» з точки зору видів діяльності, що пов'язані з об'єктом поводження – небезпечною речовиною та можливістю визнання об'єктами підвищеної небезпеки об'єкти, які утворюють фізичні та біологічні впливи.

У підрозділі 1.2 «*Особливості правового режиму об'єктів права екологічної безпеки*» зроблено висновок, що у зв'язку із зазначеним вище розумінням екологічної безпеки як категорії, співмірної правопорядку у галузі забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання, відтворення природних ресурсів та охорони природних об'єктів та комплексів, дисертант вважає за необхідне наголосити на можливості визначення правового режиму об'єктів права екологічної безпеки як певного порядку, який встановлений нормами цієї галузі, тобто як юридичної універсальної моделі суспільних відносин, що виражається у передбачених позитивним правом екологічної безпеки правомочностях суб'єктів,

які у процесі реалізації (дії) правових норм створюють юридичну підставу для виникнення відповідних суб'єктивних прав та обов'язків, та потенційних засобах державно-владного забезпечення (примусу) здійснення таких повноважень, – «правового порядку» на відміну від правопорядку, що являє собою стан, за якого дотримуються усі подібні правові вимоги.

Таким чином правовий режим об'єктів права екологічної безпеки є правовою категорією, що поряд із принципами регулювання суспільних відносин включає нормативні вимоги до суб'єктів цієї галузі щодо утвердження (сприйняття) та охорони (забезпечення) відповідних явищ. Такі вимоги, що містяться об'єктивних нормах права екологічної безпеки реалізуються у правовідносинах із забезпечення екологічної безпеки у різних галузях суспільного буття та є основою для формування змісту таких правовідносин – суб'єктивних прав та обов'язків фізичних та юридичних осіб, держави в особі органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових осіб. Звідси, правовий режим певного об'єкта права екологічної безпеки є підставою для формування спеціальної правосуб'єктності відповідних осіб.

Розділ 2 «Правовий режим об'єктів права екологічної безпеки» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Екологічна безпека як об'єкт права екологічної безпеки»* визначено, що екологічна безпека як об'єкт права екологічної безпеки – це відповідний стан правовідносин, що характеризуються підвищеним ризиком для життя та здоров'я людини з боку зміненого навколишнього природного середовища, за якого забезпечується гарантування та захист права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Екологічна безпека у вказаному розумінні виступає метою правового регулювання відповідних суспільних відносин, в яких наявний підвищений, неприйнятний ризик заподіяння шкоди життю та здоров'ю людини, навколишньому природному середовищу, а також суспільних відносин із запобігання виникненню такого ризику та шкоди з боку стихійних сил природи та зміненого в ході людської діяльності навколишнього природного середовища.

Як ціль державно-правового регулювання суспільних відносин екологічна безпека інтегрує правові норми, що безпосередньо спрямовані (як у своїй реалізації, так і в інших способах впливу на суспільство) на закріплення, реалізацію та захист права людини на безпечне навколишнє природне середовище, інформацію про безпечність тих чи інших факторів (природних об'єктів, продуктів харчування тощо), фізичний захист життя та здоров'я та психологічну, медичну, соціальну і матеріальну допомогу за умов надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, загалом права на екологічну безпеку. Зважаючи на це та враховуючи, що правовий режим екологічної безпеки є тотожним режиму законності у сфері забезпечення екологічної безпеки, – останню варто визнати загальним об'єктом відповідної правової спільності.

Загальними ознаками екологічної безпеки визначено:

– національний (державний) характер, який полягає в тому, що екологічна безпека є складовою національної безпеки і її реалізація здійснюється на загальнодержавному рівні;

– підзаконність, тобто, забезпечення екологічної безпеки здійснюється лише у відповідності і у межах встановлених нормативно-правовими приписами;

– природоохоронна та гуманістична спрямованість, тобто, екологічна безпека має на меті забезпечити охорону навколишнього природного середовища, безпечного для життєдіяльності окремої людини і суспільства в цілому;

– екологічний ризик, який відображає націленість на сферу екологічно ризикованих видів діяльності, процесів, природних явищ, що можуть створити небезпеку для життя і здоров'я людини, суспільства, держави;

– попереджувальний характер, який полягає в тому, щоб виявити, не допустити чи нейтралізувати загрози з боку факторів природного чи антропогенного характеру, які можуть створити чи створили небезпеку життєво важливим національним інтересам;

– комплексність (системність) заходів щодо недопущення або усунення загроз, які здатні завдати шкоди охоронюваним інтересам (маються на увазі організаційно-правові, еколого-економічні, науково-методичні, технічні, попереджувальні, регулятивно-стимулюючі, примусові заходи).

У підрозділі 2.2 *«Життя та здоров'я особи як інтегрований об'єкт права екологічної безпеки»* визначено, що останні, як найвищі соціальні цінності, слід вважати об'єктами права екологічної безпеки саме як охоронювані засобами цієї галузі правові блага, що, будучи невід'ємними від людини явищами, складають якісну, змістовну характеристику екологічної безпеки та визначають принципову спрямованість усіх організаційно-правових засобів права екологічної безпеки.

Наголошено на тому, що життя та здоров'я людини стосовно екологічної безпеки варто розуміти саме як діалектично пов'язані із останньою явища, адже екологічна безпека не можлива без людини, для кого та ким вона забезпечується, водночас людина не може нормально функціонувати тривалий час в умовах відсутності екологічно безпечного стану, саме у такому взаємозв'язку вони перебувають будучи об'єктивовані в праві екологічної безпеки як об'єкти.

Життя та здоров'я людини об'єктивуються у нормах права екологічної безпеки двома шляхами: по-перше, через правовий режим таких цінностей, тобто сукупність принципів та нормативних вимог галузі, спрямованих безпосередньо на захист життя та здоров'я людини від шкідливого впливу навколишнього природного та антропогенного середовища та за умов надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру; по-друге, детермінуючи змістовне наповнення техніко-юридичних вимог екологічної безпеки, а саме екологічних та санітарно-гігієнічних нормативів та інших показників нормування у цій галузі.

У підрозділі 2.3 *«Навколишнє природне середовище як об'єкт права екологічної безпеки»* визначено, що останнє, як об'єкт охорони засобами права екологічної безпеки має характеризуватися наступними ознаками:

1) сприятливістю, тобто таким якісним станом, за якого відбувається позитивний вплив на життя людини та біологічні процеси, що забезпечують розвиток та функціонування живих організмів у конкретній екологічній обстановці;

2) відсутністю ризиків для життя та здоров'я людини, в тому числі можливостей настання будь-яких генетичних, психологічних, психічних,

фізіологічних, патологічних та інших афектів у конкретних природно-соціальних умовах та часі життя людини, тобто бути здоровим.

Встановлено, що навколишнє природне середовище є об'єктом права екологічної безпеки, як охоронюване суспільне благо, однак самотійний характер такого об'єкта є сумнівним, оскільки правова охорона навколишнього природного середовища засобами права відповідної галузі відбувається в межах регулятивних правовідносин екологічної безпеки переважно превентивного спрямування щодо реалізації та захисту суб'єктивного права громадян на екологічну безпеку.

Як об'єкт охорони права екологічної безпеки навколишнє природне середовище перебуває у діалектичному зв'язку з іншими охоронюваними цінностями життям та здоров'ям людини, оскільки сприятливе та безпечне навколишнє природне середовище є основною умовою їх утвердження та превентивної охорони. Так само наявність безпечного та сприятливого навколишнього природного середовища є сутнісною, якісною ознакою стану правовідносин, що визнається екологічною безпекою.

З іншого боку навколишнє природне та антропогенне (змінене природне) середовище виступає носієм загроз для життя та здоров'я людини, а отже не може бути об'єктом правової охорони, натомість це створює підстави для виникнення спеціальної правосуб'єктності держави в особі повноважних органів та посадових осіб, юридичних та фізичних осіб щодо мінімізації таких ризиків.

Розділ 3 «Удосконалення правового регулювання екологічної безпеки» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *«Проблеми визначення основних пріоритетів правового забезпечення екологічної безпеки»* наголошено на окремих проблемах, пов'язаних з виділенням антропоохоронних правовідносин в системі екологічного права, на підставі яких формуються об'єкти права екологічної безпеки та встановлено, що таке нерозривно пов'язано із формуванням основних пріоритетів цього права.

Встановлено, що в основу таких пріоритетів покладено законодавчо закріплені принципи екологічної безпеки під якими слід розуміти основоположні ідеї, що виражають суть і соціальне призначення права екологічної безпеки, відображають його головні властивості і особливості, а тому, ними повинні керуватися всі учасники суспільних екологічних відносин – органи законодавчої, виконавчої, судової влади, підприємства, установи, організації, а також фізичні особи. Дотримання принципів екологічної безпеки може служити юридичним індикатором правового соціального характеру держави, ефективності всієї діяльності із забезпечення раціонального природокористування і охорони довкілля, захисту екологічних прав і законних інтересів людини і громадянина.

Аналіз чинного законодавства дозволив зробити висновок про те, що в Україні сформувався сукупність правових приписів із забезпечення екологічної безпеки, до яких, зокрема, можна віднести принципи: сталого розвитку; запобігання виникненню екологічних ризиків, небезпек, шкідливих впливів на довкілля, життя і здоров'я громадян; платності природокористування та відшкодування громадянам і довкіллю збитків, заподіяних в результаті порушення законодавства у сфері забезпечення екологічної безпеки; вільного доступу до екологічної інформації; участі всіх зацікавлених суб'єктів у

підготовці, обговоренні, прийнятті і реалізації рішень у сфері забезпечення екологічної безпеки; міжнародного співробітництва у сфері екологічної безпеки.

Наявність такої сукупності пріоритетів екологічної безпеки дозволило стверджувати, що в даний час забезпечення екологічної безпеки стало розвиватися як самостійний напрямок діяльності держави і суспільства поряд з природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища. Це дозволило зробити висновок про те, що сукупність правових приписів у галузі забезпечення екологічної безпеки необхідно розглядати як самостійний правовий інститут у складі екологічного права, за допомогою якого, як на законодавчому так і на науковому рівні, можливе формування об'єктів екологічної безпеки.

У підрозділі 3.2 *«Перспективи національного розвитку правового регулювання екологічної безпеки»* на підставі проведеного аналізу законодавства у сфері забезпечення екологічної безпеки встановлено, що сучасний стан правового регулювання відносин у цій сфері характеризується такими рисами:

по-перше, розпорошеністю норм, які стосуються сфери правового регулювання забезпечення екологічної безпеки. Більшість з них міститься в положеннях природоресурсного та природоохоронного законодавства: Законах України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про тваринний світ», «Про рослинний світ», Земельному, Водному кодексах України, Кодексі України про надра, різноманітних положеннях, інструкціях та наказах екологічного спрямування. Проте, деякі аспекти правового регулювання забезпечення екологічної безпеки також визначені законодавством щодо надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, законодавством, що визначає окремі засоби забезпечення такої безпеки – Законами України «Про екологічну експертизу», «Про об'єкти підвищеної небезпеки», «Про екологічний аудит» тощо, а також законодавством, що регулює здійснення окремих видів господарської діяльності, зокрема: Законами України «Про транспорт», «Про пестициди та агрохімікати», «Про відходи», «Про перевезення небезпечних вантажів» та багатьма іншими.

Відсутність комплексного системного характеру правового регулювання досліджуваних правовідносин не дозволяє досягти максимально ефективного результату від правового забезпечення екологічної безпеки, а відтак гальмує розвиток всієї підгалузі екологічного права – права екологічної безпеки.

по-друге, недосконалістю норм, які стосуються сфери правового забезпечення екологічної безпеки. Яскравим прикладом цього прояву виступає Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», який є спеціальним нормативно-правовим актом у сфері забезпечення екологічної безпеки, проте більшість його норм, які стосуються саме екологічної безпеки, носять бланкетний характер, відсилаючи до інших норм законодавства, при чому без зазначення яких саме. На нашу думку, регулювання досліджуваних правовідносин декількома статтями, які лише в загальних рисах описують правові засади забезпечення екологічної безпеки є вкрай недостатнім для Закону, який є спеціальним у цій сфері. Щодо інших нормативно-правових актів, то недосконалість їх положень проявляється в тому, що всі вони направлені на регулювання відносин природокористування, природоохорони, або особливостей

здійснення різних видів господарської діяльності в цілому, не виокремлюючи особливостей правового забезпечення екологічної безпеки, як різновиду таких відносин. Це в свою чергу призводить до непослідовності у визначенні суті і розмежуванні правових режимів використання та охорони природних ресурсів, а також забезпечення екологічної безпеки загалом, і є перешкодою у виявленні істинної правової природи тих чи інших фактичних правовідносин. Тобто норми законодавства, якими регулюються досліджувані правовідносини є занадто узагальненими, що також негативно впливає на розвиток галузі права екологічної безпеки в Україні.

по-третє, непослідовністю, незавершеністю та відсутністю практичного результату нормативного регулювання забезпечення екологічної безпеки. Всі позитивні тенденції, одним з проявів яких є удосконалення законодавства у сфері забезпечення екологічної безпеки, в тому числі шляхом розроблення численних програмних документів в цій царині із зазначенням конкретних заходів, спрямованих на реалізацію поставлених завдань (постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 року № 188 «Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки», розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 року № 880 «Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року»), на жаль, так і залишаються лише частково виконаними, хоча носили доволі прогресивні та дієві ідеї вітчизняних законотворців.

Подолання негативних тенденцій законодавчого регулювання забезпечення екологічної безпеки, на нашу думку, можливе шляхом запровадження такого механізму правового регулювання досліджуваних правовідносин, який би поєднав елементи державного регулювання із об'єктами та принципами екологічної безпеки та дозволив би забезпечити максимально ефективне гарантування безпечного для життя і здоров'я довкілля для теперішнього і прийдешніх поколінь.

Цьому, на наше переконання, сприятиме прийняття спеціального нормативного акта, який би визначав правове регулювання забезпечення екологічної безпеки, з визначенням особливостей таких правовідносин як різновиду екологічних. Ми також підтримуємо точку зору тих науковців, які стверджують про необхідність прийняття Закону України «Про екологічну (природно-техногенну) безпеку», у якому доцільно було б визначити понятійний апарат (поняття екологічної безпеки, об'єкта екологічної безпеки, екологічної небезпеки, об'єкта та джерела екологічної небезпеки, екологічного ризику тощо); принципи екологічної безпеки; суб'єктний склад правового забезпечення екологічної безпеки; права та обов'язки суб'єктів у сфері забезпечення екологічної безпеки; механізм правового забезпечення екологічної безпеки тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у розробці теоретичних положень про об'єкт права

екологічної безпеки і формулювання на цій основі практичних рекомендацій з удосконалення правового регулювання екологічної безпеки, що відображено у наступних узагальненнях:

1. Праву екологічної безпеки притаманний власний об'єкт, який детермінує її як окрему правову спільність, однак таку, що перебуває в стані активного розвитку, про що свідчить наявне нормативно-правове забезпечення. Сформульовано підходи до розуміння об'єкта права екологічної безпеки: гносеологічний, онтологічний, телеологічний та аксіологічний. Онтологічний підхід дає можливість визначитися із галузевою належністю правових норм, власне виділити право екологічної безпеки у окрему правову спільність. У гносеологічному (правотворчому) аспекті об'єкт права екологічної безпеки слід розуміти як коло відповідних суспільних відносин, що потребують державно-правового реагування, що дозволяє прослідкувати суспільно-економічні, політичні та інші передумови розвитку об'єктивного права екологічної безпеки, робити висновки про ефективність норм останнього та шляхи подальшого вдосконалення і розвитку. З телеологічної точки зору об'єкт права екологічної безпеки слід розглядати як певний інтеграційний чинник, що об'єднує правові засоби у відповідній сфері правового регулювання. У цьому випадку екологічна безпека набуває рис об'єкта відповідної галузі, оскільки як певний стан суспільних відносин, який характеризується певними якісними показниками, вона стає метою правого впливу у відповідній галузі. Визнання екологічної безпеки самостійним об'єктом дозволяє з'ясувати питання про її об'єктивацію у праві – правовий режим, а також розглянути питання легалізованих дефініцій цього явища. В аксіологічному значенні об'єктами права екологічної безпеки, що мають інтегруюче значення, поряд із екологічною безпекою, нами визнаються охоронювані правом екологічної безпеки соціальні цінності – життя та здоров'я людини, безпечне навколишнє природне середовище.

2. Об'єкт права екологічної безпеки – це інтегрована правова категорія, що охоплює ту частину об'єктивної дійсності, яка знаходиться поза межами позитивного права екологічної безпеки, однак опосередковується ним і зазнає регулюючого та охоронного впливу з боку таких нормативно закріплених та забезпечених засобами державного примусу вимог у відповідній сфері суспільного буття.

3. Об'єкт права екологічної безпеки необхідно відрізнити від суміжних категорій, якими є: об'єкт суб'єктивного права на екологічну безпеку, об'єкт інтересу, як усвідомленої потреби перебувати у сприятливому та безпечному навколишньому природному середовищі, об'єкт правовідносин у сфері забезпечення екологічної безпеки. Такими об'єктами виступають, відповідно:

– щодо суб'єктивного права на екологічну безпеку – вольові дії невизначеного кола суб'єктів (враховуючи абсолютний характер такого суб'єктивного права) щодо забезпечення умов для реалізації такого суб'єктивного права (перш за все забезпечення екологічної безпеки при здійсненні господарської та інших видів діяльності, при споживанні продуктів харчування та використання лікарських засобів, а також за умов надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру), а також власні дії у випадку здійснення захисту

порушеного суб'єктивного права;

– щодо відповідного інтересу – аналогічний об'єкт, але з урахуванням того, що законний інтерес у сфері забезпечення екологічної безпеки є природною і соціально обумовленою потребою осіб в галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки, яка витікає зі змісту норм екологічного законодавства та права екологічної безпеки і не забезпечена в сучасний період системою юридичних засобів захисту;

– щодо правовідносин у сфері забезпечення екологічної безпеки – ті явища об'єктивної дійсності (матеріальні та нематеріальні), що зазнають на собі впливу діяльності суб'єктів правовідносин. Звідси – життя та здоров'я, навколишнє природне середовище (як інтегроване, загальне поняття) є кінцевими об'єктами, об'єктами-цілями, однак абстрактними і опосередкованими на рівні високого рівня конкретності (правовідносин із реалізації та захисту правомочностей – складових права на екологічну безпеку). Безпосередніми ж об'єктами таких конкретних правовідносин є певні матеріальні та нематеріальні блага (засоби захисту, майнова і немайнова (моральна) допомога, управлінські рішення (як виразники волі суб'єкта і обов'язково поєднані із відповідною діяльністю), певні природні, промислові, інші техногенні об'єкти тощо).

4. Праву екологічної безпеки властива мультиоб'єктність внаслідок складного механізму дії його норм, особливої мети правового регулювання та унікальності охоронюваних соціальних цінностей. Об'єктами права екологічної безпеки є:

– екологічна безпека, як стан правовідносин;

– усе різноманіття суспільних відносин, що є історичними, економічними, соціальними та політичними передумовами існування норм права екологічної безпеки і водночас зазнають впливу останніх;

– життя і здоров'я людини та навколишнє природне середовище.

5. Об'єкт права екологічної безпеки залучається до правової реальності через категорію правового режиму, що поряд із принципами регулювання суспільних відносин включає нормативні вимоги до суб'єктів цієї галузі щодо утвердження (сприйняття) та охорони (забезпечення) відповідних соціальних благ, які реалізуються у правовідносинах, виступаючи підставою формування спеціальної правосуб'єктності. Екологічну безпеку як об'єкт права екологічної безпеки слід розуміти як відповідний стан правовідносин, що характеризуються підвищеним ризиком для життя та здоров'я людини з боку зміненого навколишнього природного середовища, за якого забезпечується гарантування та захист права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля, і який є кінцевою метою правового регулювання таких відносин.

6. Життя та здоров'я людини, як об'єкти права екологічної безпеки, є охоронювані засобами цієї галузі правові блага, що, будучи невід'ємними від людини явищами, складають якісну, змістовну характеристику екологічної безпеки та визначають принципову спрямованість усіх організаційно-правових засобів права екологічної безпеки.

7. Навколишнє природне середовище слід вважати об'єктом права

екологічної безпеки, у якості охоронюваного суспільного блага, однак самостійний характер такого об'єкта є сумнівним, оскільки правова охорона навколишнього природного середовища засобами права відповідної галузі відбувається в межах регулятивних правовідносин екологічної безпеки переважно превентивного спрямування щодо реалізації та захисту суб'єктивного права громадян на екологічну безпеку.

8. Принципи екологічної безпеки слід розглядати як основоположні ідеї, що виражають суть і соціальне призначення права екологічної безпеки, відображають його головні властивості і особливості. До таких принципів можна віднести: принцип сталого розвитку, що передбачає рівний підхід до його економічної, соціальної і екологічної складових, і визнання неможливості суспільного прогресу при деградації довкілля; принцип запобігання виникненню екологічних ризиків, небезпек, шкідливих впливів на довкілля, життя і здоров'я громадян; принцип платності природокористування та відшкодування громадянам і довкіллю збитків, заподіяних в результаті порушення законодавства у сфері забезпечення екологічної безпеки; принцип вільного доступу до екологічної інформації; принцип участі всіх зацікавлених суб'єктів у підготовці, обговоренні, прийнятті і реалізації рішень у сфері забезпечення екологічної безпеки; принцип міжнародного співробітництва у сфері екологічної безпеки. У той-же час зазначається, що вищезазначений перелік принципів екологічної безпеки не є остаточним і враховуючи стан національного законодавства, що постійно змінюється, може бути розширений.

9. Визначено, що сучасний стан правового регулювання екологічної безпеки характеризується: розпорошеністю, недосконалістю, неузгодженістю та колізійністю норм законодавства у цій сфері, а також непослідовністю, незавершеністю та відсутністю практичного результату нормативного регулювання. Подолання вказаних недоліків, на нашу думку, можливе шляхом прийняття спеціального нормативного акта, який би визначав основні засади правового забезпечення екологічної безпеки, з визначенням об'єктів правової охорони. У такому акті мають бути визначені поняття, критерії та різновиди екологічної безпеки, особливості щодо їх забезпечення; суб'єктний склад забезпечення екологічної безпеки; механізм правового забезпечення екологічної безпеки; основні нормативні критерії оцінки екологічних ризиків; особливості юридичної відповідальності у цій сфері та ін. Крім того, необхідно реально впровадити вже задекларовані на нормативному рівні заходи, а також удосконалити існуюче законодавство шляхом внесення відповідних змін та уточнень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Панталієнко Т. П. Екологічна безпека як об'єкт права екологічної безпеки / **Т. П. Панталієнко** // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: Серія «Право». – К., 2013. – Вип. 182. – Ч. 1. – С. 175–181.

2. Панталієнко Т. П. Навколишнє природне середовище як об'єкт права екологічної безпеки / **Т. П. Панталієнко** // Малий і середній бізнес (право, держава, економіка): економіко-правовий науково-практичний журнал. – 2013. – № 1–2 (52–53). – С. 47–54.

3. Панталієнко Т. П. Принципи права екологічної безпеки як особливий вид екологічних принципів / **Т. П. Панталієнко** // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: Серія «Право». – К., 2013. – Вип. 182. – Ч. 2. – С. 142–148.

4. Панталієнко Т. Особливості суб'єктивного права громадян на екологічну безпеку та його значення / **Т. Панталієнко** // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – № 9. – С. 65–68.

Стаття у науковому виданні іншої держави

5. Pantaliyenko T. P. Human Life and Health as an Integrated Object of Environmental Safety Law / **T. P. Pantaliyenko** // Princeton journal of scientific review. – 2013. – № 1. – P. 52–65.

Тези науково-практичних конференцій:

6. Панталієнко Т. П. Екологічний ризик як важлива ознака екологічної небезпеки / **Т. П. Панталієнко** // «Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності»: міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 квіт. 2013 р. – тези доп. – Львів, 2013. – Ч. II. – С. 110–112.

7. Панталієнко Т. П. Екологічна безпека як принцип міжнародних відносин / **Т. П. Панталієнко** // «Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин»: міжнар. наук.-практ. конф., 30 квіт 2013 р. – тези доп. – Дніпропетровськ, 2013. – Т. 2. – С. 118–119.

АНОТАЦІЯ

Панталієнко Т. П. Теоретичні засади об'єкта права екологічної безпеки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06. – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2015.

Дисертація присвячена комплексному аналізу теоретичних засад об'єкта права екологічної безпеки. В роботі проаналізовано загальнотеоретичну, спеціально-юридичну та філософську літературу, а також законодавство України у сфері визначення об'єкта екологічної безпеки; розкрито його характерні юридичні ознаки на підставі чого визначено поняття об'єкта права екологічної безпеки. Окремо проведено співвідношення категорій «об'єкт права екологічної безпеки», «об'єкт права на екологічну безпеку», «об'єкт правовідносин у сфері забезпечення екологічної безпеки» та «об'єкт екологічної безпеки». Особливу увагу приділено з'ясуванню кола об'єктів права екологічної безпеки, визначенню їх поняття та особливостей правового режиму, а також принципам екологічної безпеки. Внаслідок проведеного дослідження сформульовані пропозиції щодо удосконалення чинного екологічного законодавства України.

Ключові слова: «об'єкт права екологічної безпеки», «об'єкт права на екологічну безпеку», «об'єкт правовідносин у сфері забезпечення екологічної безпеки», «об'єкт екологічної безпеки», екологічна безпека, навколишнє природне середовище, життя та здоров'я людей.

АННОТАЦІЯ

Панталиенко Т. П. Теоретические принципы объекта права экологической безопасности. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06 – земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право. – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев, 2015.

Работа является одним из первых комплексных исследований проблем теоретического определения объекта права экологической безопасности как правового института экологического права с использованием современных методов познания и учетом новейших достижений правовой науки. В ней проанализировано общетеоретическую, специально-юридическую и философскую литературу, а также законодательство Украины в сфере определения объекта экологической безопасности; рассмотрено соотношение категорий «объект права экологической безопасности», «объект права на экологическую безопасность», «объект правоотношений в сфере обеспечения экологической безопасности» и «объект экологической безопасности». Особенное внимание уделено выяснению круга объектов права экологической безопасности, определению их понятия и особенностей правового режима. В результате проведенного исследования сформулированные предложения относительно усовершенствования действующего экологического законодательства Украины.

На основании анализа норм законодательства, а также научных подходов дано авторское определение объекта экологической безопасности.

Доказано, что понятие объекта права экологической безопасности целесообразно рассматривать: 1) как общий объект позитивного права; 2) как специфику отраслевого предмета правовой регуляции права экологической безопасности, которая в то же время вынуждает учитывать соответствующие категории экологического риска, опасности, объекта и источника опасности, межотраслевые категории жизни и здоровья и окружающей естественной среды; 3) как объект субъективного права граждан на экологическую безопасность и законных интересов граждан в сфере обеспечения экологической безопасности, а также охраны окружающей среды, использования, сохранения и воссоздания природных ресурсов.

В то же время, установлено, что исследование понятия объекта экологической безопасности сугубо в юридическом смысле не раскрывает всех его возможных аспектов. Поэтому, при анализе данного понятия было избрано также философско-правовой метод исследования понятия объекта права экологической безопасности. На основании этого, предложены следующие подходы к пониманию объекта права экологической безопасности – гносеологический, онтологический,

телеологический и аксиологический.

На основании анализа положений действующего законодательства и эколого-правовой литературы определено, что объектами права экологической безопасности выступают: сама экологическая безопасность, окружающая среда, а также жизнь и здоровье человека.

В диссертации обоснованы научные выводы и сформулированы предложения по усовершенствованию экологического законодательства.

Ключевые слова: «объект права экологической безопасности», «объект права на экологическую безопасность», «объект правоотношений в сфере обеспечения экологической безопасности», «объект экологической безопасности», экологическая безопасность, окружающая природная среда, жизнь и здоровье человека.

ANNOTATION

Pantaliyenko T.P. Theoretical principles of the object of law of ecological safety. – Manuscript.

The dissertation for obtaining the academic degree of the candidate of legal sciences, specialization 12.00.06 – Land Law; Agricultural Law; Environmental Law; Natural Resources Law. – National University of Life and Environment of Science of Ukraine, Kiev, 2015.

Dissertation is devoted the complex analysis of theoretical principles of the object of law of ecological safety. The general theoretic, specially legal and philosophical literature, legislation of Ukraine in the field of decision of the object of ecological safety is analyzed in the dissertation. Characteristic legal signs and concepts of the object of law of ecological safety are certain. Correlation of categories of «object of law of ecological safety», «object of law for ecological safety», «object of legal relationships in the field of providing of ecological safety», «object of ecological safety» are conducted. In the dissertation feature of legal mode of objects of law ecological safety are found out. In relation to the improvement of current ecological legislation of Ukraine are formulated suggestions.

Key words: object of law of ecological safety, object of law for ecological safety, object of legal relationships in the field of providing of ecological safety, object of ecological safety, legal mode, ecological safety, natural environment, life and health of people.